

Gymnázium na Frýdecké bude mít nový název

Myslenka dát našemu gymnáziu konkrétní pojme nováni po nějaké osobnosti vězela v hlavách některých současníků už delší dobu, ale do života se jí rozhodl uvést teprve stávající ředitel Tomáš Hudec.

Nutno dodat, že s nadšenou podporou členů školní nadace, byl s mírnými rozpaky některých kolegů.

Výběr prošel hustým sítím. Tim propadly návrhy jako lífi Třanovský, těšinský rodák a současník Iana Amose Komenského, Jaroslav Fragner, architekt současné budovy gymnáza, jež je kulturní památkou funkcionalistické architektury, Konstantin Peřík, první stály ředitel, František Vlášil, proslulý režisér, který se v Českém Těšíně narodil... až zůstalo jméno jedině – Josef Božek.

A proč zrovna on? Co má s Těšínem, potažmo s naším gymnáziem společného?

Důvodů se našlo hned několik. Především jde o člověka, jehož jméno je spojeno s vědou – byl již ve své době uznávaným mechanikem a konstruktérem, jenž na sebe upozornil zejména sestrojením prvního parovozu v českých zemích. A k vědě má taková instituce, jako je gymnázium, nepochybně blízko. Nemalou váhu mělo určitě i to, že jde o člověka nezářného balastem politických přeláup dob minulých. Rozhodující roli sehrál ovšem jeden zcela zásadní detail z jeho života – Josefa Božka s Těšínem úzce poj jeho studentské počátky.

Osud mu připravil něco jiného

Projděme si tedy alespoň krátce jeho curriculum vitae. Narodil se 28. února 1782 v rodné nezámožné mlýnáře v nedalekých Bierlech u Bistoka. Zdálo by se, že o jeho budoucím povolání mlýnáře bylo od kolečky rozhodnuto. Osud tomu však chtěl jinak. Mlýnářskému synkovi, kterého ve mlýně odmalíčka fascinovala spíše soukolí různých archaických technických zařízení než mouka, umožnili rodiče studovat.

A jeho prvním studijním ústavem, na němž strávil své „středoškolské“ léta, bylo právě gymnázium v Těšíně. Už tady údajně sestrojil na čtyřicet důmyslných mechanismů a modelů, kterými uváděl v údiv své učitele. Dva roky pak studoval v Brně, než odešel v roce 1804 do Prahy. Rakouskou monarchii právě ozářila porážka v bitvě s Napoleonem u Slavkova, když se Božek rozhodl ukončit studium na pražské

Ředitel gymnázia Tomáš Hudec s Radko Kynčlem v Národním technickém muzeu v Praze.

univerzitě a přijmout nabídku ředitele pražské polytechniky Františka Antonína Gerstnera, který jasně a živě rozpoznal Božkův výjimečný talent.

Nastoupil na Stavovský polytechnický ústav jako mechanik a byl nadšen. Otevřelo se před ním pole netušených možností. Pročtože ho dojmalo utrpení vojáků, kteří se z bojů vraceli jako invalidé, začal se okamžitě zabývat výrobou pohyblivých protéz. Bylo to v té době něco nevidaného a Božkovu pomoc začali vyhledávat i zámožní lidé. Sestrojením protéz pro knížete Ypsilantiho a naského důstojníka Danilevského si získal skutečný věhlas a popularitu. Tím ovšem šlo jeho nápadů zdaleka vyčerpaná nebyla. S velkým zaujetím konstruoval hodiny, jednak pro účely výuky na polytechnice, ale i pro účely spediční – od typů přenosných, inženýrových až po věžní. Jeho přesné kyvadlové hodiny pro hvězdárnu v Klementinu z roku 1812 sloužily v Astronomickém ústavu v Praze až do roku 1984. Možná vzdálené inspirován mlýnským kolem v rodném bierském mlýně konstruoval čerpadla pro vodárny a spoustu dalších technických novinek.

Vůz na parní pohon za vlastní

K zásadní akceleraci na vrchol zájmu technické vědy o jeho práci došlo v roce 1811. Tehdy přivezl hrabě lífi František August Buquoy do Čech první „parní stroj“. Šlo spíše o jednotlivé, jen hrubě opracované

součásti anglického parního stroje a právě Josef Božek byl pověřen jejich složením a zprovozněním. Pustil se okamžitě, tehdy ještě ne třicetiletý, s obrovským nasazením do díla. A nejenže se mu podařilo uvést do chodu anglický parní stroj, ale napadlo ho, že vyrobí vlastní samohybný vůz na parní pohon. Jeho nadřazený ředitel polytechniky Gerstner, se mu vysmál. Považoval parní stroj na kolech za nesmyslnou hračku. Vynálezce tedy musel sáhnout do svých vlastních úspor a nejméněji díly si vyráběl po nocích tajně sám. Když pak předstoupil před ředitele ústavu a oznámil mu, že jeho parní vůz je hotov, Gerstner nebyl schopen řeči.

V srpnu 1815 napsal Božek písemnou žádost zemskému praždru o povolení veřejné produkce

U hrobu Josefa Božka na Olšanech.

v pražské Královské oboře (dnešní Stromovce), a aby získal zpátky alespoň část vynaložených finančních prostředků, požádal o svolení prodávat na produkci vstupenky. Podle plakátů se mělo předvádění konat v neděli 17. září, ale ve skutečnosti k němu došlo až o týden později, neboť Božek náhle onemocněl. Předvádění parovozu v českých zemích a na evropském kontinentu vůbec poprvé se zúčastnila především vysoká šlechta – většina si do vozu i sedla, lidé se odvážně zúčastnili i hraběnka Kounicová, možná jako první žena na světě.

Opět na mizině

Vystoupení mělo obrovský úspěch! Nadšený Božek se okamžitě pustil do stavby lodí s parním pohonem, což ho stálo další dva roky práce a odříkání. Ale velká parolod měla být senzací a Božek spolíhal na to, že mu tržba za vstupenky nahradí výdaje, na které mu už dávno nestačily skromné úspory.

Prvního srpnového dne roku 1817 se v Královské oboře sešlo četné obecenstvo. Než však představení začalo, strhla se náhlá bouřka a prudký liják zvědavé obecenstvo v okamžiku rozehnal. Navíc v nastalém zmatku někdo ukradl pokladnu se všemi vybranými penězi.

Božek se octl na mizině. Stavbou parovozu i parolodi se zadlužil natolik, že byl nucen rozprodat celý svůj majetek, aby uspokojil věřitele. Nakonec v duševní depresi a zoufalství prototyp parního vozu rozbil a na